Sosiaali- ja terveysministeriö

Vastine sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain 4 §:n muuttamisesta, HE 122/2024 vp

Sosiaali- ja terveysvaliokunta
12.11.2024

Terhi Karaus, lakimies
Kaarina Tuokko, erityisasiantuntija

Perustuslakivaliokunnan lausunto 1/2

- Perustuslakivaliokunta piti hallituksen esityksen perustuslainmukaisuutta koskevassa arviossaan elämänvaiheisiin kiinnittyviä arviointiperusteita hyväksyttävinä. Hallituksen esityksessä elämänvaiheista esitetyt perustelut huomioidenkin 1. lakiehdotuksen 2 §:n 3 momentin säännös oli perustusvaliokunnan mielestä kuitenkin huomattavan avoin ja tulkinnanvarainen.

Perustuslakivaliokunnan lausunto 2/2

- Perustuslakivaliokunnan mielestä hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 2 §:n 3 momenttiin sisältyvää epätäsmällisyyttä ja tarkkarajaisuuden puutetta ei voida vammaispalvelulain perusoikeusliitäntäisiä oikeuksia säänneltäessä pitää perustuslain 80 §:n kannalta asianmukaisena.
- Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 2 §:n 3 momenttia tulee vielä täsmentää. Tämä on edellytyksenä ehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. Tällainen täsmentäminen voidaan tehdä esimerkiksi säätämällä laissa nyt vain esityksen perusteluissa kuvatuista elämänvaiheessa tavanomaisen tarpeen arvioinnin kannalta merkityksellisistä seikoista ja viittauksin esimerkiksi vammaispalvelulain 1 §:ssä mainittuihin seikkoihin.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa perustuslakivaliokunnan lausunnon perusteella muutosta 1. lakiehdotuksen 2 §:n 3 momenttiin:

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, tämän lain mukaisia palveluita järjestetään vammaiselle henkilölle vain, jos hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa henkilön elämänvaiheeseen tavanomaisesti kuuluvasta avun ja tuen tarpeesta. Tässä laissa tarkoitetaan *elämänvaiheilla* lapsuutta ja nuoruutta, aikuisuutta sekä vanhuutta. Avun ja tuen tarpeen välttämättömyyttä arvioitaessa tulee ottaa huomioon sosiaalihuoltolain 4 ja 5 §:ssä säädetty asiakkaan etu sekä tämän lain 1 §:ssä säädetty tarkoitus vammaisen henkilön yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja osallistumisen toteutumisesta, vammaisen henkilön itsenäisen elämän ja itsemääräämisoikeuden tukemisesta sekä yksilöllisen tarpeen ja edun mukaisten, riittävien ja laadultaan hyvien palvelujen turvaamisesta.

2 §:n 3 momentti ennen muutosehdotusta

- Sen lisäksi mitä 1 momentissa säädetään, tämän lain mukaisia palveluja järjestetään vammaiselle henkilölle vain, jos hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve.

Perustelut 1/2

- Ehdotetaan selkeytettäväksi 2 §:n 3 momentin elämänvaiheeseen liittyvää säännöstä. Säännöksen sanamuotoa muutettaisiin selkeämmäksi muuttamatta säännöksen sisältöä.
- Lisäksi hallituksen esityksen perusteluissa (s. 53-57) kuvatut elämänvaiheet ehdotetaan nostettavaksi lakiin. Elämänvaiheet ovat yksilöllisiä eivätkä ne ole tarkkaan ikään sidottuja. Elämänvaiheiden alkamista ja päättymistä ei voida tarkasti määrittää, vaan siinä on yksilöllistä vaihtelua, kuten hallituksen esityksen perusteluissa on todettu.

Perustelut 2/2

- Lisäksi 2 pykälän 3 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi avun ja tuen tarpeen välttämättömyyden arvioinnissa huomioon otettavia seikkoja. Hallituksen esityksen perusteluissa on todettu, että lain 1 §:ssä säädetty tarkoitus tulee ottaa arvioinnissa huomioon. Yksilön oikeuksien yhdenvertaisen toteutumisen ja lain soveltamisen selkeyden vuoksi avun ja tuen välttämättömyyden arvioinnissa käytetyt edellytykset ja tämän arvioinnin suhde muihin samassa elämänvaiheessa oleviin henkilöihin ehdotetaan lisättäväksi säännökseen. Näin voidaan ehkäistä sitä, että säännöksen soveltaminen ei synnytä sellaisia tilanteita, jotka voivat tulla syrjintänä arvioiduksi. Lisäksi esitetyllä tarkennuksella otetaan huomioon se, että kysymys on aina yksilöllisen tarpeen arvioinnista ja asiakkaan edun huomioimisesta siten kuin sosiaalihuoltolain 4 ja 5 §:ssä säädetään.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle annetut lausunnot 1/2

- Lausunnoissa nousivat esiin suurimpina teemoina elämänvaiheessa tavanomaista tarvetta koskevan säännöksen tarkentaminen, asiakasmaksut, ensisijaisten palvelujen saatavuus, iäkkäiden henkilöiden asema sekä lain soveltamista koskevan ohjauksen ja koulutuksen tarve.
- Joissakin lausunnoissa katsottiin, että esityksen elämänvaiheisiin liittyvä sääntely vastaisi yhä lainsäädännöstä aiemmin poistettua ikääntymisrajausta.
- Vammaisjärjestöistä moni katsoi, että soveltamisalan tarkentamista koskevasta esityksestä tulisi luopua ja säilyttää keväällä 2023 hyväksytty soveltamisala.
- Osa lausunnonantajista piti soveltamisalan tarkentamista välttämättömänä, jotta vammaispalvelulaki säilyy vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina.
- Osa vammaisjärjestöistä nosti esiin positiivisena seikkana sen, että ehdotus vastaa YK:n vammaissopimuksen mukaista vammaisen henkilön määritelmää sisältäen erilaiset toimintarajoitteet.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle annetut lausunnot 2/2

- Vammaisjärjestöjen lausunnoissa nostettiin esiin huoli tilanteista, joissa ensisijaiset palvelut arvioidaan henkilölle riittäviksi ja sopiviksi, henkilö ei täytä vammaispalvelulain soveltamisalan kriteerejä ja henkilö jää ilman tarvitsemaansa palvelua ensisijaisten palvelujen määrärahojen riittämättömyyden vuoksi. Lisäksi nostettiin esiin huoli siitä, että tulkinnanvaraisissa tilanteissa asiakas joutuu turvautumaan pitkiin oikeusprosesseihin, mikä voi johtaa siihen, että henkilö on pitkän ajan ilman tarvitsemiaan palveluja.
- Lisäksi kritiikkiä esitettiin suojasäännöksen tulkinnanvaraisuudesta, käytännön soveltamisesta ja säännöksen sijoittamisesta vammaispalvelulakiin.
- Lähes kaikissa lausunnoissa nostettiin esiin tarve ohjaukselle lain yhtenäisen soveltamisen varmistamiseksi.

Kiitos!

Sosiaali- ja terveysministeriö